

Kwaliteitscriteria praktijkgericht onderzoek

Anje Ros, Ingrid Veeke, Mirjam Stallaert

juni 2009

Kwaliteitscriteria praktijkgericht onderzoek

1 Inleiding

Academische basisscholen hebben enige jaren ervaring opgedaan met het zelf (onder begeleiding) uitvoeren van onderzoek. De academische basisscholen van Signum stelden zich de vraag op grond van welke criteria zij de kwaliteit van hun onderzoek kunnen bepalen. Praktijkgericht onderzoek heeft een ander doel dan wetenschappelijk onderzoek en moet daarom anders worden gewaardeerd. Onder praktijkgericht onderzoek verstaan we onderzoek dat door scholen (leraren en studenten) wordt uitgevoerd, gericht op de verbetering van de onderwijspraktijk. In een expertmeeting met deskundigen op het terrein van praktijkgericht onderzoek hebben we besproken op basis van welke criteria (en door wie) de kwaliteit van dit onderzoek kan worden bepaald. Daarbij leggen we een accent op de bruikbaarheid van de resultaten voor de school zelf. Vervolgens hebben we gekeken welke stappen in het onderzoek doorlopen zouden moeten worden om de gewenste kwaliteit te behalen. De expertmeeting heeft geleid tot deze notitie.

2 Uitgangspunten

- 1 Praktijkgericht onderzoek wordt op (academische) scholen uitgevoerd door studenten en leraren die samen een onderzoeksgroep/team vormen, eventueel begeleid door een externe partner of door een leraar met een mastertitel.
- 2 Het uitvoeren van praktijkgericht onderzoek kan alleen als de betrokkenen een gemeenschappelijk belang hebben en zich eigenaar voelen van het onderzoek/onderwerp. De onderzoeksonderwerpen moeten dicht bij de betrokkenen en de schoolontwikkeling staan.
- 3 Praktijkgericht onderzoek op (academische) scholen is in ontwikkeling. Het doen van onderzoek levert niet alleen onderzoeksresultaten op, maar kan tevens bijdragen aan de professionalisering van leraren. Het gaat hier om het ontwikkelen van een onderzoekende houding, waarbij leraren systematisch kunnen reflecteren op hun handelen en om onderzoeksvaardigheden.
- 4 De opbrengsten van praktijkgericht onderzoek op (academische) scholen zijn gericht op de eigen school en scholen met een soortgelijke context (onderwijsconcept en ontwikkelingsfase). Dit veronderstelt dat de scholen deel uitmaken van een netwerk van scholen met een soortgelijke context.

3 Kwaliteitscriteria praktijkgericht onderzoek

Het belangrijkste criterium voor de kwaliteit van praktijkgericht onderzoek is dat de opbrengsten bruikbaar zijn voor de betreffende school en voor soortgelijke scholen. Dit betekent dat:

- 1 het onderzoek een bijdrage kan leveren aan de verbetering/vernieuwing van het onderwijs (relevantie);
- 2 de resultaten op een betrouwbare manier verkregen zijn (objectiviteit, intersubjectiviteit en validiteit);
- 3 de resultaten voor het team aannemelijk en begrijpelijk zijn (toegankelijkheid);
- 4 de resultaten op hun waarde geschat kunnen worden, bv. door collega's (transparantie);
- 5 er logische vervolgstappen en evt. bijbehorende tools worden aangegeven (bruikbaarheid);
- 6 de context en fase waarin de school zich bevindt wordt geëxpliciteerd (overdraagbaarheid).

Elke (academische) school zou elk uitgevoerd onderzoek zelf moeten beoordelen op deze criteria, die zo nodig nog kunnen worden verfijnd. Hiertoe zou de school een kwaliteitsgroep kunnen benoemen, die elk uitgevoerd onderzoek kritisch bekijkt en feedback geeft en tevens ervoor zorgdraagt dat concrete vervolgstappen worden ondernomen.

4 Consequenties voor de uitvoering van praktijkgericht onderzoek

Om aan deze criteria te kunnen voldoen dienen de volgende stappen te worden doorlopen.

1 *Adequate probleemanalyse*

Bij de analyse van het probleem of verbeterpunt worden de volgende vragen beantwoord:

- Wat is de aanleiding?
 - Relatie naar de schoolcontext (probleem van het team/school)
 - Relatie naar de eigen ambitie/passie
- Wat is het probleem of verbeterpunt?
 - Formuleer het probleem/verbeterpunt eenduidig
- Wie ervaart het probleem, wie is probleemeigenaar?
 - Relatie naar schoolontwikkeling
 - Draagvlak voor het onderzoeksthema
- Is er een probleem achter het probleem?
 - Waarom is er sprake van een probleem of verbeterwens?
 - Is het onderzoeksthema te beïnvloeden?
 - Waar liggen verbetermogelijkheden, wat is de veranderingsruimte?
- Hoe urgent is het probleem of de gewenste verbetering?
- Wat zijn mogelijke oorzaken?
 - Wat is er al geprobeerd; wat weten we zelf
 - Welke actoren en factoren spelen een rol
- Wat is er al over bekend?

- Verbreed het denkkader:
 - vanuit de theorie, goede literatuurreferenties;
 - ervaringen van andere scholen.
- Wat zijn de eigen opvattingen (praktijktheorie) hierover?
 - Eigen praktijktheorie expliciteren en ter discussie kunnen brengen.
- Wanneer is het probleem opgelost, wat is de beoogde verandering of verbetering?

2 *Beschrijving context en ontwikkelingsfase*

Voor de overdraagbaarheid naar andere scholen in een soortgelijke context (zelfde visie, onderwijsconcept en/of ontwikkelingsfase) is een goede beschrijving van de context en ontwikkelingsfase van belang.

- Relevante contextvariabelen:
 - Visie van de school
 - Opvattingen van betrokkenen: eigen vooronderstellingen
 - Besluitvormingsprocessen
 - Beschikbaarheid tijd en materialen, ondersteuning
 - Andere processen die spelen
- Ontwikkelingsfase waarin de school zich bevindt
 - In welke mate is het onderwijsconcept van de school gerealiseerd, wat zijn de speerpunten waar de school aan werkt?

3 *Passende vraagstelling*

Uit de probleemanalyse komt naar voren welke extra kennis nodig is om het probleem te kunnen oplossen en/of het onderwijs te verbeteren. Voor de formulering van de onderzoeksvraag gelden de volgende eisen:

- de vraag is helder afgebakend (maak de vraag niet te omvangrijk het gaat om de essentie);
- de samenhang met de probleemstelling is duidelijk;

- de vraag is afgestemd op de randvoorwaarden (tijd, geld);
- beschrijf hoe de kennis die met het onderzoek wordt verkregen gebruikt zal worden;
- beschrijf de verwachtingen op basis van ervaringen en theorie.

4 *Keuze voor methodiek en verzameling van gegevens*

Vervolgens wordt bepaald hoe de benodigde kennis wordt verkregen, waarbij de onderzoeks aanpak logisch voortvloeit uit de onderzoeksvraag. Hiervoor gelden de volgende eisen:

- kies een methodiek die past bij de vraagstelling;
- gebruik verschillende technieken (triangulatie) en respondenten om de objectiviteit te waarborgen (informatie wordt meestal in de eigen school verzameld);
- beschrijf de wijze waarop gegevens verzameld en verwerkt worden (van belang voor de verantwoording van het onderzoek);
- verzamel de gegevens zo objectief en betrouwbaar mogelijk;
- maak bij de beschrijving duidelijk onderscheid tussen de gegevens (bijvoorbeeld antwoorden uit interviews) en de eigen mening en interpretaties van de onderzoeker.

5 *Interpretatie en waardering van gegevens*

In deze belangrijke fase wordt bepaald welke waarde aan de resultaten mogen worden gehecht, hoe 'hard' de resultaten zijn en welke betekenis ze hebben voor de school. Het is van belang om dit met een brede groep (bv begeleider en belanghebbenden) te bespreken.

- Wat is de waarde van de gegevens?
 - Waarop hebben ze betrekking (hoe groot is de steekproef, is het een momentopname, etc.)
 - Wat betekenen ze, hoe verhouden ze zich tot elkaar (spreken de verschillende resultaten elkaar tegen of versterken ze het beeld)
- Beschrijf de norm die wordt gehanteerd:
Wat is hoog-laag, goed-slecht in het licht van de visie, doelen. Bij voorkeur is hier voor de dataverzameling overeenstemming over in het team.

6 *Conclusies en handelingsadviezen*

Op basis van de resultaten en de waardering daarvan, kunnen conclusies worden getrokken en concrete aanzetten voor vervolgstappen. De volgende onderdelen komen aan bod:

- de beantwoording van de onderzoeksvragen;
- de bijdrage die wordt geleverd aan de oplossing van het praktijkprobleem of aan de verbetering van de situatie;
- concrete handelingsadviezen (mogelijke vervolgstappen), realistisch en uitvoerbaar, en de onderbouwing daarvan;
- condities voor de uitvoering van de vervolgstappen;
- eventuele instrumenten, zoals stappenplan, checklist, scenario's, concrete voorbeelden, tijdschema's, etc.

Van het onderzoek wordt verslag gedaan in een onderzoeksverslag en/of een powerpointpresentatie. Het maken van het onderzoeksverslag kan bijdragen aan de reflectie op de onderzoeksresultaten. Het onderzoek wordt gedeeld en besproken met het team en gedeeld met scholen in een soortgelijke context.

Deze notitie is opgesteld naar aanleiding van de expertmeeting praktijkgericht onderzoek op 14 mei 2009. Deze expertmeeting was georganiseerd in het kader van het overbruggingsjaar dieptepilot academische basisschool Stichting Signum 's-Hertogenbosch.

Aan deze expertmeeting namen deel:

Miriam Goes (programmamedewerker Ruud de Moor Centrum),

Iris Windmuller (promovenda Fontys Pabo Eindhoven),

Mirjam Timmerman (promovenda Fontys Pabo 's-Hertogenbosch),

Rianne van Kemenade (onderzoeksbegeleider Fontys Hogescholen),

Els van der Pol (directeur onderwijs en ontwikkeling Signum),

Wybren Scheepsma (associate lector educatie Pabo Hogeschool Leiden),

Sanne van der Linden (bovenschoolse OGO OPLIS coördinator ASKO),

Dini de Koning (leraar onderzoeksgroep, basisschool 't Schrijverke),

Anne Pijnenburg (student onderzoeksgroep, basisschool 't Schrijverke),

Christa Teurlings (senior onderzoeker IVA),

Jeroen Imants (onderwijskundige ILSRU),

Anje Ros (lector Fontys Hogescholen/kennismanager KPC Groep),

Miriam Stallaert (managementteam 't Schrijverke),

Ingrid Veeke (projectleider academische basisschool Signum KPC Groep)